

Костенко 2009: Костенко, Л. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала : лекція, прочитана в Нац. ун-ті «Києво-Могилянська акад.», 1 верес. 1999 р. [Текст] / Ліна Костенко. — 2-ге вид. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. — 32 с. — ISBN 966-518-310-9.

Маслова 2006: Маслова, В.А. Введение в когнитивную лингвистику : учеб. пособие [Текст] / В.А. Маслова. — 2-е изд., испр. — М. : Флинта : Наука, 2006. — 296 с. — ISBN 5-89349-748-1 (Флинта); ISBN 5-02-033564-9 (Наука).

Павлюк 2007: Павлюк, Л.С. Риторика, ідеологія, персуазивна комунікація [Текст] / Л. Павлюк. — Львів : ПАІС, 2007. — 168 с. — ISBN 978-966-7651-73-2.

Саєнко: Саєнко, В. П. Концепт "КУЛЬТУРА" в естетичному просторі поезії Ліни Костенко і продуктивні моделі активних художніх центрів у сучасній українській літературі [Електронний ресурс] / В.П. Саєнко. — Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/article1/1567.html>

Сахарова 2009: Сахарова, О. В. Страны мира сквозь призму языкового сознания украинцев : по материалам свободного психологического эксперимента [Текст] / О.В. Сахарова // Стереотипы в языке, коммуникации и культуре : сб. статей / [сост. и отв. ред. Л. Л. Федорова]. — М. : РГГУ, 2009. — С. 187–200. — Бібліогр.: с. 200.

Степанов 2001: Степанов, Ю. С. Константы : словарь русской культуры [Текст] / Юрий Степанов. — Изд. 2-е, испр. и доп. — М. : Академический Проект, 2001. — 990 с. — ISBN 5-8291-0007-X.

Тараненко 2004: Тараненко, О.О. Номінація [Текст] / О.О. Тараненко // Українська мова : енциклопедія / Редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. — К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. — С. 417–419. — Бібліогр.: С. 419. — ISBN 966-7492-19-2

В статье исследуется репрезентация знаний о культуре вторичными номенами Украины в публицистическом дискурсе. Определены связи между концептом КУЛЬТУРА и другими концептами, которые представляют собой ценности тоталитарной и посттоталитарной картин мира. Прослежены отличия в концептуализации Украины в культурном аспекте между советской и современной публицистикой.

Ключевые слова: типы знаний, концепт, номен, публицистика, тоталитарный дискурс, посттоталитарный дискурс.

The article deals with the representation of knowledge about culture in the secondary nomens of Ukraine in the publicistic discourse. The relations of concept CULTURE and other concepts that are the values of totalitarian and posttotalitarian picture of the world are observed. It is investigated how the conceptualization of the Ukraine in a culture aspect differs in the Soviet and modern writing on current affairs .

Keywords: types of knowledge, concept, nomen, writing on current affairs, totalitarian discourse, posttotalitarian discourse.

Надійшла до редакції 15 вересня 2010 року.

Ірина Кожушко

ББК 81.2 УКР–3

УДК 811.161.2:001.4:159.922

ПРО СПЕЦИФІКУ ВЖИВАННЯ ТЕРМІНА “КОНЦЕПТОСФЕРА” В СУЧАСНІЙ КОГНІТИВНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

У статті простежено основні тенденції в розумінні терміна “концептосфера”, подано його визначення, наведені різними дослідниками, проаналізовано ряд його контекстуальних синонімів, а також з’ясовано, в яких взаємовідношеннях останні можуть перебувати. На основі розглянутого матеріалу сформульовано власне визначення поняття “концептосфера”.

Ключові слова: концепт, концептосфера, концептуальна картина світу.

Сучасний світ — світ альтернатив, що постійно множаться завдяки цивілізаційному прогресу, — породжує плюралізм у багатьох сферах життя, навіть у тих, де раніше панували традиція і наступництво. Інколи таке розмаїття можливостей має негативні наслідки. Показовою в цьому плані є галузь наукових досліджень, зокрема гуманітарних. Так, наприклад, лінгвістика останніх десятиліть страждає від термінологічної плутанини, адже мовознавцям доводиться витратити зайвий час на те, щоб зрозуміти, що мається на увазі під тією чи іншою назвою в різних працях.

Намагаючись визначитися із тим, які терміни обирати для аналізу когнітивних структур у дослідженнях, метою цієї статті ми зробили огляд основних тенденцій у розумінні терміна “концептосфера” сучасними мовознавцями.

Термін “концептосфера” вперше ввів у лінгвістичний обіг російський дослідник Д.С. Лихачов, який у праці “Концептосфера російської мови” (1993) зазначив: “У сукупності потенції, що відкриваються у словниковому запасі окремої людини, як і всієї мови в цілому, ми можемо називати концептосферами” [Лихачев 1993 : 5]. Концептосферою, у розумінні мовознавця, є сукупність концептів [Лихачев 1993 : 8], що належить спільному ментальному просторові носіїв певної мови. Як бачимо, Д. С. Лихачов ужив цей термін як синонім до термінологічної сполуки “концептуальна картина світу” (ККС) — “представлення у свідомості інтеріоризованого людиною світу” [Селіванова 2006 : 259], — яка є результатом трансформації у природничих і гуманітарних науках поняття “картина світу”, що виникло в рамках фізики ще на межі ХІХ—ХХ століть [там само].

Схожий із Д.С. Лихачовим погляд на поняття концептосфери має В. А. Маслова, яка вважає її сукупністю концептів, “із яких, як із мозаїчних шматочків, складається полотно світорозуміння носія мови” [Маслова 2006 : 34]. Як певний цілісний і структурований семантичний простір, сукупність концептів розуміє концептосферу С. Г. Воркачов [Воркачев 2004 : 39].

Про те, що багато дослідників розглядають концептосферу як ККС, свідчить уживання ними цього терміна у сполучі з лексемами, що відсилають до понять “національність”, “народ” і под. Так, З. Д. Попова і Й. А. Стернін у своїх працях говорять про національну концептосферу [Попова 2007а : 9], концептосферу народу, групи людей чи окремої людини [Попова 2001 : 89], про концептосферу як упорядковану сукупність концептів народу, інформаційну базу мислення [Попова 2007 : 36]. Вищезгадані дослідники визначають концептосферу як суто мисленнєву сферу, яка “складається з концептів, що існують у вигляді мисленнєвих зображень, схем, понять, фреймів, сценаріїв, гештальтів (більш або менш складних образів зовнішнього світу) найбільш абстрактних сутностей, які узагальнюють різноманітні ознаки зовнішнього світу”. На думку цих дослідників, концептосфері належать також і когнітивні класифікатори, що сприяють певній, хоча й нежорсткій організації концептосфери [Попова 2001 : 89]. В. І. Карасик, характеризуючи культурні концепти як явище неоднорідне, як такі, котрі відрізняються за належністю до того чи іншого соціального прошарку, стверджує, що оскільки в суспільстві виділяються чітко окреслені соціальні групи, то й існують концептосфери цих груп [Карасик 2002 : 98]. Як зазначає Н. І. Фрасинюк, “національна концептосфера складається з сукупності індивідуальних, групових, класових, національних та універсальних концептів, тобто концептів, які мають загальнолюдську цінність” [Фрасинюк 2009 : 250].

Про концептосферу як ККС, притаманну певній культурі, говорить і А. М. Приходько. Дослідник пише, що “концептосфера — це об’єктивно існуюча сукупність вербально позначених і вербально не позначених, національно маркованих ментальних одиниць лінгвокультури, упорядкованих за принципом системності та організованих на засадах множинності, цілісності, зв’язку і структурованості” [Приходько 2008 : 209]. Вчений обстоює думку про те, що “в одній лінгвокультурі існує лише одна концептосфера”, тому вважає використання цього терміна в множині некоректним у силу того, що він, як правило, виявляється синонімом терміна “концептосистема” [Приходько 2008 : 209]. Мовознавець розглядає концептосферу як систему вищого порядку, у якій існують системи нижчого порядку — підсистеми; вся палітра ментальних одиниць упорядковується в концептосфері у вигляді певних ділянок-підсистем, що формуються за принципами структури, зв’язку та ієрархії; “їхніми крайніми точками є концептосфера і концепт, системний зв’язок між якими встановлюється через концептополе” [Приходько 2008 : 210]. Концептополе А. М. Приходько вважає системо-релевантним утворенням медіального рівня, на основі якого виникають концептосистеми іншого гатунку — дискурсивні, що утворюються концептами, які належать до різних полів. “Дискурсивні конфігурації концептів (ДКК) є по суті міжпольовими формаціями концептів, що ситуативно виникають у відповідних комунікативних середовищах” [Приходько 2008 : 210]. Це “такий різновид систем, у яких певна множина концептів виявляється ситуативно впорядкованою за принципом логічної доцільності та на цій основі включеною в систему більш високого порядку — концептосферу” [Приходько 2008 : 237-238]. Крім того, дослідник говорить про ідіоконцептуальні (суб/під)системи, які мають водночас і міжпольові, і міждискурсивні витоки, оскільки являють собою певну конфігурацію концептів у голові окремо взятої людини [Приходько 2008 : 211].

Учений розрізняє концептополя мікро- і макрорівня. Концептополе мікрорівня А. М. Приходько вважає ідіополем окремо взятого концепту, а концептополе макрорівня — власне-концептуальним полем, яке включає певну множину концептів, поєднаних спільністю значення їх імен. Перше “становить собою сукупність ментальних одиниць, що поєднані спільністю змісту і відбивають поняттєву, предметну і функціональну подібність позначуваних концептом явищ, у силу чого поле з’являється як спосіб існування й угруповання мовних елементів із варіативними властивостями їх концептуального прототипу / інваріанту — ядрового концепту” [Приходько 2008 : 214]. Друге є “певним фрагментом (ділянкою) концептосфери, що становить собою стійке угруповання типологічно і значеннєво однорідних та ієрархічно упорядкованих концептів, спеціалізованих на організації когнітивно-семантичних просторів”; “це певна множина однорідних концепт-об’єктів, поєднаних єдиною логіко-сисловою лінією” [Приходько 2008 : 218].

Інакший погляд на співвідношення термінів “концептосфера” (“концептуальна сфера”) і “концептосистема” (“концептуальна система”) має О. О. Селіванова. Вона розглядає поняття “концептуальна система” як родове щодо “концептуальна сфера” [Селіванова 2008 : 405-406]. Концептуальна система, за визначенням дослідниці, — “це система концептів у свідомості людини або колективній свідомості етносу, що відтворює у вигляді структурованих й упорядкованих знань уявлення про світ, дійсність і результати внутрішнього рефлексивного досвіду” [Селіванова 2008 : 405]. У межах концептуальної системи, пише О. О. Селіванова, виокремлюють концептуальні сфери, або домени, які репрезентують певну предметну галузь. Отже, те, що А. М. Приходько називає концептополем, О. О. Селіванова позначає терміном “концептуальна сфера” і вважає, що “співвідношення домену та концепту в концептуальній системі залежить від установок дослідника, адже існує чимало концептів, які входять до різних доменів, або домен може ототожнюватися з концептом і т. ін.” [Селіванова 2008 : 406]. Фрагментом концептосистеми, який представляє інтеріоризований людиною або етносом світ, дослідниця вважає концептуальну картину світу: “За межами концептуальної картини світу концептосистема містить результати внутрішньої обробки інформації, яка безпосередньо не проектується на навколишню дійсність, хоч вважається, що у свідомості людини немає нічого, не пов’язаного зі світом тією чи іншою мірою (з огляду на це поняття концептосистеми і концептуальної картини світу ототожнюються)” [Селіванова 2008 : 406]. Поняттям

“концептуальна система” оперує також і О. Кубрякова, яка вважає, що це “той ментальний рівень чи та ментальна (психічна) організація, де зосереджена сукупність усіх концептів, даних розуму людини, їхнє впорядковане об’єднання” [Кубрякова 1996 : 94]. Позиції О. О. Селіванової у розумінні концептосфери дотримуються також Т. А. Космеда і Н. В. Плотнікова, які концептосферою називають “фрагмент концептуальної картини світу, сформований на основі уявлень людини та репрезентований сукупністю одиниць пам’яті (концептів), що групуються за тематичною ознакою” [Космеда 2010 : 31-32]. Отже, як бачимо, вищезгадані дослідники не ототожнюють поняття “концептосфера” і “ККС”, а вважають перше елементом змісту другого, встановлюючи між ними гіперо-гіпонімічний зв’язок.

У таких же відносинах перебувають терміни “концепт” і “концептосфера”, про що свідчить більшість із наведених вище визначень останнього. Проте, аналізуючи праці сучасних мовознавців, можна помітити розходження в розумінні цих концептуальних одиниць. Так, В. І. Кононенко, який вважає концептосферу складною структурованою цілісністю, що може бути спроектована на той чи той мовленнєвий шар [Кононенко 2004 : 21], зазначає, що “реалізуючись у понятті, образі, символі на ґрунті внутрішньої форми, концепт набуває численних конотацій, зумовлених його “синтаксисом”, здатністю втягувати в орбіту своїх смислових зв’язків інші концептуальні поняття — як наближені до нього за змістом, так і протиставлені йому, утворюючи той комплекс понять, слів, образів, символів, який формує ту чи іншу концептосферу (термін може бути застосований щодо сукупності концептів національної мови, мови письменника, окремого концепту в його взаємозв’язках і залежностях)” [Кононенко 2006 : 112]. Отже, деякі дослідники можуть називати концептосферою те, що інші іменують концептом. Так, наприклад, у більшості праць як концепти фігурують такі концептуальні одиниці: БОГ [Лістрова-Правда 2001; Калькова 2009; Терзійська 2009], ЛЮДИНА [Єсипович 2006; Пашина 2006] і ПРИРОДА [Дашко 2009; Дишлюк 2003]. Але є мовознавці, які аналізують концептосферу БОГ (П. Мацьків виділяє в ній субконцепти СТВОРЕННЯ СВІТУ і НАРОДЖЕННЯ ІСУСА ХРИСТА [Мацьків 2007]), концептосферу ЛЮДИНА і концептосферу ПРИРОДА (Л. Кравець виокремлює в їхньому складі певні субсфери [Кравець 2009]). Отже, концепти, які мають складну структуру і включають у себе менші за об’ємом концепти, можуть називатися концептосферами.

Проте у когнітивній лінгвістиці існують також терміни, що демонструють гіперо-гіпонімічні відношення між різними концептами. Так, науковці використовують термінологічні пари “концептосфера — субконцепт” [Мацьків 2007], “концепт — підконцепт” [Старко 2007 : 56; Клименюк 2009 : 92], “концепт — мікроконцепт / макроконцепт” [Краснобаєва-Чорна 2008; Краснобаєва-Чорна 2009] “концепт — (макро- / мікро-) суперконцепт” [Іващенко 2004 : 189]. А. М. Приходько в ієрархічній системі концептів виокремлює мегаконцепти (репрезентують загальнолюдські поняття), макроконцепти (конституують мегаконцепти), гіперконцепти (таксон спадного рівня абстракції; можна припустити у них наявність певної етнокультурної специфіки), мезоконцепти, катаконцепти (власне концепти; дрібні й далі неподільні на певному етапі розвитку абстрагувальних можливостей розуму атомарні елементи системи) [Приходько 2008 : 219-222]. В. Л. Іващенко такі типи концептів, як макроконцепти (багатовимірні, складні) та мікроконцепти (одновимірні, прості), розрізняє в межах критерію смислового обсягу (ступеня внутрішньоструктурної інтеграції). За ієрархічною ж організацією дослідник виокремлює такі різновиди концептів: а) суперординаційні / суперконцепти / концепти-гіпероніми / категоріальні концепти; б) пресуперординаційні; в) базові / ключові / основні / домінантні / опорні / найважливіші; г) пресубординаційні; г) субординаційні / субконцепти / концепти-гіпоніми [Іващенко 2006 : 79-80].

Використання термінів типу “мікроконцепт” / “макроконцепт” видається нам зайвим, оскільки, якщо розуміти концепт як культурне утворення, у ньому завжди можна знайти більше одного рівня; крім того, ці терміни недостатньо яскраво відображають взаємозв’язок між концептами. Доцільно вживати, на нашу думку, терміни “субконцепт / суперконцепт”, адже деякі концепти можуть включати в себе менші за обсягом концепти, які не можна звести до поняття фрейму. Назви на кшталт “мегаконцепт”, “макроконцепт”, “гіперконцепт” і под. зручно замінити терміном “концептосфера” (у значенні ‘тематично об’єднана сукупність концептів, що є елементом ККС’), який є більш узагальненим і тому дозволяє уникнути неоднозначності та суб’єктивності в характеристиці концепту.

Таким чином, терміни “концептосфера” і “концептуальна картина світу” задля уникнення непорозумінь у науковому дискурсі краще, на нашу думку, використовувати не в ролі синонімів, а в ролі гіпоніма й гіпероніма відповідно. У подальшому перспективним може бути більш детальне дослідження термінів, що позначають родово-видові відношення між концептами, оскільки велика кількість таких номенів породжує несистемність та неузгодженість під час їх трактування.

Література

- Воркачев 2004: Воркачев, С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт: монография [Текст] / С. Г. Воркачев – М. : [ИТДГК] “Гнозис”, 2004. – 236 с. – Бібліогр.: с. 222-235. – 1000 пр. – ISBN 5-94244-002-6.
- Дашко 2009: Дашко, Н. Т. Концепт “ПРИРОДА” в романі Йозефа Рота “Марш Радецького” [Електронний ресурс] / Дашко Н. Т. // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. – 2009. – С. 36-38. – Бібліогр.: с. 38. – (Філологічні науки. Літературознавство). – Режим доступу до статті : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzfn/2009_2/statti/7.pdf.
- Дишлюк 2003: Дишлюк, І. М. Лексико-семантичне вираження концепту “Природа” у поетичній мові Ліни Костенко : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” [Текст] / Дишлюк Інна Миколаївна. – Х., 2003. – 16 с. – 100 пр.

Єсипович 2006: Єсипович, К. П. Образ “Чарівного” у французькій народній казці (лінгвокультурний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.05 “Романські мови” [Електронний ресурс] / Єсипович Катерина Петрівна. – К., 2006. – 20 с. – Режим доступу до автореферату: <http://disser.com.ua/contents/4836.html>.

Іващенко 2004: Іващенко, В. Л. Термін “концепт” у контексті лінгвістичних методів дослідження [Текст] / В. Л. Іващенко // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. праць. – К., 2004. – № 10. – С. 182-191. – Бібліогр.: с. 190-191.

Іващенко 2006: Іващенко, В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): [монографія] [Текст] / В. Л. Іващенко. – К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 2006. – 328 с. – Бібліогр.: с. 288-322. – 300 пр. – ISBN 966-8188-48-9.

Калькова 2009: Калькова, О. К. Концепт БОГ в руській мовній картині світу (основні компоненти) [Електронний ресурс] / Калькова О. К. // Вестник ЦМО МГУ. – 2009. – № 1. – С. 89-91. – Бібліогр.: с. 91. – (Лінгвокультурологія). – Режим доступу до статті: <http://botanikliferu.504.com1.ru:8025/WWW/cie/vestnik/pdf/2009/n1/Kaljkova1.pdf>.

Карасик 2002: Карасик, В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс [Текст] / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с. – Бібліогр.: 302-331. – 250 пр. – ISBN 5-88234-552-2.

Клименюк 2009: Клименюк, А. Модели концептосферы и механизмов когнитивного мышления индивида [Електронний ресурс] / Александр Клименюк // Наукові записки. – Сер.: філол. науки. – Вип. 81 (3). – С. 88-104. – Режим доступу до статті: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/Fil/2009_81_3/statti/21.pdf.

Кононенко 2004: Кононенко, В. Концепти українського дискурсу [Текст] / Віталій Кононенко. – К.–Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 248 с. – Бібліогр.: с. 241-246. – 300 пр. – ISBN 966-640-155-X.

Кононенко 2006: Кононенко, В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті [Текст] / В. І. Кононенко // Мовознавство. – 2006. – № 2-3. – С. 111-117.

Космеда 2010: Космеда, Т. А., Плотнікова, Н. В. Лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера СВЯТКИ в українському мовному просторі: [монографія] [Текст] / Т. А. Космеда, Н. В. Плотнікова. – Львів: ПАІС, 2010. – 408 с. – Бібліогр.: 367-398. – 250 пр. – ISBN 978-966-15-85-39-2.

Кравець 2009: Кравець, Л. Метафоричне структурування концепту “НЕБО” в українській поезії ХХ ст. (за матеріалами до словника української поетичної метафори) [Електронний ресурс] / Лариса Кравець. – 2009. – Режим доступу до статті: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Lekb/2009_18/Kravec.htm.

Краснобаєва-Чорна 2009: Краснобаєва-Чорна, Ж. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці) [Текст] / Жанна Краснобаєва-Чорна // Українська мова. – 2009. – № 1. – С. 41-52. – Бібліогр.: с. 51-52.

Краснобаєва-Чорна 2008: Краснобаєва-Чорна, Ж. Національно-культурна специфіка українських фразем весільної семантики [Текст] / Жанна Краснобаєва-Чорна // Лінгвістичні студії. – 2008. – Вип. 17. – С. 146-151. – Бібліогр.: с. 150-151.

Кубрякова 1996: Кубрякова, Е. Концептуальна система [Електронний ресурс] / Е. К. Кубрякова // Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1996. – С. 94-95. – Режим доступу до статті: <http://www.twirpx.com/file/183196>.

Листрова-Правда 2001: Листрова-Правда, Ю. Т. Концепт БОГ в языковом сознании русского народа [Текст] / Ю. Т. Листрова-Правда // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Научное издание / Под ред. И. А. Стернина. – Воронеж: 2001. – С. 93-102. – Бібліогр.: с. 101-102. – 500 пр. – ISBN 5-9273-0130-4.

Лихачев 1993: Лихачев, Д. С. Концептосфера русского языка [Електронний ресурс] / Д. С. Лихачев // Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка. — М.: Наука, 1993. — Т. 52. — № 1. — С. 3-9. – Режим доступу до статті: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Literat/lihach/koncept.pdf.

Маслова 2006: Маслова, В. А. Введение в когнитивную лингвистику: учеб. пособ. [Текст] / В. А. Маслова. – 2-е изд., испр. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 296 с. – Бібліогр.: 275-284. – 1000 пр. – ISBN 5-89349-748-1 (Флинта): ISBN 5-02-033564-9 (Наука).

Мацьків 2007: Мацьків, П. Концептосфера БОГ в українському мовному просторі: монографія [Текст] / Петро Мацьків. – Київ–Дрогобич: [Коло], 2007. – 332 с. – Бібліогр.: с. 285-311. – 300 пр. – ISBN 978-966-7996-55-0.

Пашина 2006: Пашина, А. В. Концепт ЧЕЛОВЕК в сказках И. М. Ермакова: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Русский язык” [Електронний ресурс] / Пашина Алена Владимировна. – Тюмень, 2006. – 25 с. – Режим доступу до автореферату: <http://www.tnmlib.ru/DbFileHandler.axd?643>.

Попова 2001: Попова, З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике [Електронний ресурс] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж: Истоки, 2001. – 191 с. – Бібліогр.: с. 163-188. – ISBN 5-88242-189-6. – Режим доступу до книги: <http://vpn.int.ru/files-view-6529.html>.

Попова 2007: Попова, З. Д. Когнитивная лингвистика [Текст] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 314 с. – (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия). – Бібліогр.: 304-311. – 3000 пр. – ISBN 978-5-17-045103-6 (ООО “Издательство ЛСТ”): 978-5-478-00346-3 (ООО “Восток – Запад”).

Попова 2007а: Попова, З. Д. Основные черты семантико-когнитивного подхода к языку [Електронний ресурс] / З. Д. Попова, И. А. Стернин // Антология концептов: в 5 т. – М.: Генеза, 2007а – Т. 1/2. – С. 7-9. – Режим доступу до книги: <http://depositfiles.com/ru/files/nconcv9fr?redirect>.

Приходько 2008: Приходько, А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики [Текст] / А. М. Приходько. – Запоріжжя: [Прем'єр], 2008. – 332 с. – Бібліогр.: с. 304-331. – 300 пр. – ISBN 966-685-189-X.

Селіванова 2008: Селіванова, О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник [Текст] / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с. – Бібліогр.: с. 702-711. – 1000 пр. – ISBN 966-8791-16-9.

Селіванова 2006: Селіванова, О. О. Сучасна лінгвістика: термінолог. енцикл. [Текст] / Олена Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с. – Бібліогр.: с. 668-688. – 1000 пр. – ISBN 966-8791-00-2.

Старко 2007: Старко, В. Ф. Концепт ГРА: [Моногр.] [Текст] / В. Ф. Старко. – Луцьк: РВВ "Вежа", 2007. – 204 с. – Бібліогр.: с. 185-199. – 300 пр. – ISBN 978-966-600-262-7.

Терзійська 2009: Терзійська, Р. М. Лінгвокультурний концепт БОГ у французькій мовній свідомості [Електронний ресурс] / Р. М. Терзійська // Наукові праці. – 2009. – Т. 98. – Вип. 85. – С. 108-113. – Бібліогр.: с. 113. – (Філологія. Мовознавство). – Режим доступу до статті: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Npchdu/Philology.Linguistics/2009_85/85-22.pdf.

Фрасинюк 2009: Фрасинюк, Н. І. Концепт як універсальний феномен національних картин світу [Текст] / Н. І. Фрасинюк // Мовні і концептуальні картини світу. – 2009. – Вип. 26. – Част. 3. – С. 249-253. – Бібліогр.: 252-253. – 300 пр.

В статье прослежены основные тенденции в понимании термина "концептосфера", представлены его определения, данные разными исследователями, проанализирован ряд его контекстуальных синонимов, а также выяснено, в каких взаимоотношениях последние могут находиться. На основе рассмотренного материала сформулировано собственное определение понятия "концептосфера".

Ключевые слова: концепт, концептосфера, концептуальная картина мира.

Main trends of the "concept sphere" term interpretation are retraced; its definitions made by different researchers are offered; a number of the contextual synonyms of it are analyzed and their interrelations are explored. Based on the material studied our own definition of the "concept sphere" notion is suggested.

Keywords: concept, concept sphere, concept world picture.

Надійшла до редакції 21 вересня 2010 року.

Жанна Краснобаєва-Чорна

ББК Ш12=411.4*33

УДК 81'373.7 : 81'374(038)

ІДЕОГРАФІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У СЛОВНИКУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Стаття продовжує цикл публікацій, присвячений класифікаційним параметрам фразеологічних одиниць. У статті подано історію становлення тематичного принципу презентації фразеології у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві. Визначено специфіку ідеографічної класифікації фразеологічних одиниць у сучасній лінгвістиці. За усталеною моделлю словникової статі «Словника фразеологічних термінів сучасної української мови» опрацьовано базові складники термінологічної підсистеми «ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць».

Ключові слова: ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць, ідеографічна парадигма фразеологізмів, ідеографічний залишок, концепт, фразеологічна група, фразеологічне поле.

Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць, тобто класифікація фразеологізмів за тематичним принципом, репрезентує у фразеології погляд «від носія мови». В україністиці ідеографічний принцип систематизації фразеологічних одиниць (далі ФО) покладений в основу класифікацій М. Алефіренка [Алефіренко 1987], А. Івченка [Івченко 1999], Ж. Краснобаєвої-Чорної [Краснобаєва-Чорна 2009б], Ю. Прадіда [Прадід 1995; Прадід 1997], П. Редіна [Редин 1989], В. Ужченка та Д. Ужченка [Ужченко 2003; Ужченко 2007] та ін. Відповідно, на сучасному етапі вивчення національної фразеології апробуються різні схеми їх ідеографічного опису, ведуться спроби представити як загальнономовну, так і ареальну ідеографічні картини світу, що можуть бути зафіксовані відповідними ідеографічними словниками. На думку В. Ужченка та Д. Ужченка, антропонімічність фразеологічного фонду, добре розвинені шари пейоративної фразеології становлять навіть певні фразеологічні універсалії [Ужченко 2007: 56]. Упорядкування таких розрядів і спостереження над їх конкретним наповненням відкриває панорамну ретроспективну картину прототипів як окрему культурно-національну ланку загальноукраїнського континууму. Проте і до тепер важливою постає проблема систематизації термінологічної бази фразеологічної ідеографії, що і зумовлює актуальність статті. Мета роботи: 1) визначити складники термінологічної підсистеми «ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць» (пор. термінологічна система «фразеологія»); 2) опрацювати словникові статті термінів цієї підсистеми для «Словника фразеологічних термінів сучасної української мови».

Проаналізувавши наукову літературу з теми, ми встановили, що термінологічна підсистема «ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць» формується такими термінами: *ідеографічна*